

zentsuen arabera, 370 mila lagunek hitz egiten dute herrialdeko hizkuntza indigenaren bat; ia erdiak navajo hiztunak dira. Hala, hizkuntza bakarrak gainerako 100 hizkuntza indigenek beste hiztun ditu. Edo bestela esanda, gainerako hizkuntzek oso hiztun gutxi dituzte, eta ia beti XX. mendearen erdialdean –edo lehenago– eten zen familia transmisioa. Hawaiiara izan zen hizkuntza-aren galera berehalakoa izan zitekeela ikusi eta murgiltze ereduari ekin zion lehenetakoa, 1980ko hamarkadan. Orduetik, hawaiierrazko eskolen sarea Ipar Amerikako herri indigena askorentzako eredu bihurtu da.

Jendea zutik Lakota Language Summit ekitaldia jarraitzen. U.U.

Txerokia da kide gehien erregistratuta dituen herri indigena Estatu Batuetan. 440 mila baino gehiago dira, baina haietako bi milak baino ez dakite txerokieraz. 2019an larrialdi egoera deitu zuten, eta 16 milioi dolarreko aurrekontua zeukan biziberritzeko ekimenari ekin zioten. Joan den azaroan Durbin Feeling Txerokieraren Zentroa ireki zuten Oklahoman, besteak beste, murgiltze eskolei eta hizkuntzari buruzko gainerako bulegoei aterpe emateko. Chuck Hoskin txeroki herriko buruak gogorarazi zuenez, «etorkizuneko belaunaldiak ez gaituzte epaituko gure kasinoen tamainagatik. Txeroki izateak esan

«Gazte lakotak hizkuntza ikasteko irrikaz daude»

Zaldi Ero eta Zezen Eseri borrokalari historikoek hitz egiten zuten hizkuntza-aren egoera gaur egun oso larria izanda ere, itxaropentsu ageri da Michael Carlow lakota irakaslea GAUR8rekin hizketan.

Lakota, dakota... zein alde eta ezberdintasun daude?
Lakota, dakota eta nakota denboran eta espazioan bereizitako herriak dira, eta euren hizkeretan zenbait aldaketa egon ziren, baina oro har elkar uler dezakegu. Arazoa da geratzen diren hiztun gehienak zaharrak direla, eta gure lana da hurrengo belaunaldiak ere hizkuntza jasoko duela bermatzea. Hizkuntzari bizirik eustea.

MICHAEL CARLOW

LAKOTA IRAKASLEA

Michael Carlow lakota irakaslea da eta Tioscowe Tioscawe elkarteko burua. Hamabost urtez topaketak antolatu dituzte siux herriko mintzaitetako hizkuntza eta hezkuntza arduradunekin.

Urtzi Urrutikoetxea

Zerk eragin zuen hizkuntza transmisioan etena, eta zelan egin diozue aurre?
‘Boarding school’ edo barne-tegien ondorio da, erreprezioaren ondorio, Elizaren jardueraren ondorio, umeak zigortu egiten zituzten euren hizkuntzan egiteagatik. Ni neu hizkuntzaren inguruan hazi nintzen, aitona-amonak hiztunak ziren, ulertzen nuen, baina hizketan ikasi behar izan nuen, beldurra gainditu. Orain, ahal dudan guztietan erabiltzen dut, haur, zahar, senide, lagun... eta poz handia ematen dit niri ere lakotaz zuzentzen zaizkidanean, hitz bat izan arren. Aldaketa handia gertatu da, ulertu da hizkuntza dela nortasuna, hiztunik gabe, alferrik dela, Gobernuak tribu gisa aitortu arren.

Hizkuntzaren inguruan lanean dabilen Tioscowe Tioscawe elkarteko buru zara, eta topaketan antolatzaile.
Baneraman denbora bat lakota hizkuntza irakasten, eta ohartzen nintzen komunitatean genituen arazo ugarietako batzuk kolonizazio horren ondorio zirela. Hala sortu nuen Tusweca Tiospaye, hizkuntza indartzeko gazteen artean. AEBetako zenbait erreserbatar joan nintzen, hizkuntzan egiten ari zirena ikastera eta trebatzera. Gauzarik garrantzitsuenetakoa haur eskoletatik, txiki-txikitatik erabateko murgiltzea izatea da, eta horrekin batera, bigarren hizkuntza gisa jasoko dutenak, heldu gazteak bereziki, haurren gurasoak, kasu. Horrela eratu ahalko dugu komunitate bat, hizkuntza ofiziala

nahi duenari bizirik eusten diogun ala ez epaituko du historiak; ea txerokiera salbatu ez ezik, jendearen bizitzaren erdiguneraino biziberritzeko gai izan garen».

BIDEN ETA INDIGENAK

Hoskinek berak ez daki txerokiz, «gaur egungo txeroki gehienak beren buruzagia bezalakoak dira: ez dute txerokiz egiten. Baina Durbin Feeling Language Centerrera sartu naitzen, txerokiz ari ziren gazteez inguratuta, inoiz baino harroago sentitu naiz. Badakit etxe handi honetan ikasten duen haur hauetako batek gidatuko gaituela egunen batean, txeroki hiztun gisa».

Joe Bidenen Gobernuak Deb Haaland ekintzaile indigena dauka Barne idazkari. Iaz egitasmo berria iragarri zuen hizkuntzak biziberritzeko, eta horretan zentratutako goi bilera berezia egin zuten Oklahoman urrian. Gero, Etxe Zurian egin-dako herri indigenen bilerako lehen lan saioa ere hezkuntza eta hizkuntzari eskaini zioten. Washingtoneraino joandako 300 buruzagi indigenaren aurrean mintzatu zen Biden. Unescok deitutako Hizkuntza Indigenen Hamarkadarekin batera, AEBetako Gobernuak ere hamar urteko planaren zirriborroa aurkeztu du, ekarpenak jaso eta 2023an behin betikoa izateko asmoz.

Sentsibilizazioa, aitormena, integrazioa eta babesa dira planaren lau zutabeak. Lehenengoak hizkuntzen garrantziaz jabetzea eta egoeraren larriaz ohartaraztea du helburu, eta bigarrenak egoera horretan AEBetako Gobernuaren erantzukizun historikoa aitortzea dakar.

Horri lotzen zaio integrazioa, hizkuntzen biziberritzea gizarteratzea, alegia, politika federaletan txertatzeko, «jatorrizko hizkuntzak biziberritzeko ekosistemak sortzeko beharra azpimarratuz», eta babesa, finantziazioan hasi eta baliabide federal eta filantropikoak hizkuntza indigenen zerbitzura jarritz.

Hitzaldiaren beste une bat. U.U.

lakota duena, era naturalean erabiliko duena.

Lakotaz murgiltze eskola asko daude?

Murgiltze ereduak 1990eko hamarkadaren erdian sortu ziren, baina aparteko enfasirik gabe. Azken urteotan izan du gorakada, urtez urte eskola gehiagok hartzen dute murgiltzea, eta ikasturteak gehituz doaz, mailaz maila, lehendik dutenari bat gehituz, graduatu arte. Gure lana guztiz boluntarioa da, hasi ginenean familiako talde bat ginen, senideei eskolak ematen, haurrei, ilobei, eta haziz joan da. Egun dena dago eskuragarriago. Talde txikiak ditugu, gogor lanean hizkuntza biziberritzeko; asko izan dira, baina era autonomoan, besteek zer egiten zuten jakin gabe. Nire ametsetako bat da erreserbetako elkarte eta eskola horien guztien indarrak batzea.

Horrela sortu zen lakotari buruzko konferentzia antolatzeak ideia duela hamabost urte?

Batez ere lakota, dakota eta nakota herriak bisitatu ditut, baita Kanada aldekoak ere, ikusi dut erronka berdintsuak ditugula; hizkuntzaren galerari aurre egitea, azken batean. Batuta bagaude, elkarrekin partekatzen badugu esperientzia, aukera handiagoa izango dugu.

Pandemia ostean berriz elkartzeko ahal izan zarete.

Pandemia oso gogorra izan da, zaharrekin batez ere, hiztun asko galdu ditugu, kulturaren eroaleak, eta horrek are gehiago utzi du agerian zeinen larria den egoera, zahar horietako asko benetako iturri aberatsak zirelako, eta ez dira itzuliko. Gure azken konferentzia oso inspiragarria izan da, orain arteko handiena, jende gazte askorekin, oso hunkigarria. Orain bertan teknologia da erronketako

«Hizkuntza da kulturaren oinarria. Zeremonietatik hasi eta kirol ekitaldietaraino, umeak gose dira hizkuntzan sakontzeko. Badakit hamar urte barru hizkuntza erabiliko duen belaunaldi berri hori izango dugula»

bat, nola erabili eta partekatu, zein aplikazio landu.

Tresna horietako asko ez daude komertzialki eskuragarri, eta onena da material horiek sortzen ari direnak partekatzeko gogoz daudela. Kanadako hiztun bat izan dugu bere ikasketa planak doan eskaintzen; denek nahi dute euren esperientzia banatu, metodoak eskaini, hor daude baliabide horiek. Eta garrantzitsuena jendea da, baliabide onena gure zaharrak dira, jatorrizko hiztunak, eta hizkuntza ikasi duten eta ikasten ari diren gazteak.

Elkarlan horretatik, programak egokitu litezke, eredu eta estrategiak partekatu. Zorionez, oso ondo dago dokumentatuta gure hizkuntza, eta baditugu etxetik hizkuntza dakiten hiztunak, alde handia da hori beste hizkuntza batzuen aldean. Eta batez ere, hizkuntza ikasteko irrikaz dau-den haur eta gazteak ditugu.

Gobernuan ere jarrera alda-keta nabaritu duzue?

Gobernua hasi da dirulaguntzak ematen, baina ez da nahikoa mugimendu honen neurria eta programa kopurua aintzat hartuta, gehiago egin behar dute.

Baina itxaropentsu zaude.

Itxaropen handienetakoa gazteek ematen didate. Hizkuntza nahi dute, mintzatzen eta garraiatzen ari dira, oso jarrera ona dago. Badakite euren den zerbait dela, hizkuntza etxean jaso ez arren, askok izan dute harremanen bat, gurasoek zerbait ulertzen dute, eta badago itzulera moduko bat praktika izpiritualetara ere. Baina hizkuntza da kulturaren oinarria. Zeremonietatik hasi eta kirol ekitaldietaraino, umeak gose dira hizkuntzan sakontzeko. Badakit hamar urte barru hizkuntza erabiliko duen belaunaldi berri hori izango dugula. Aldaketa handia izango da.